

Skötselplan för Bästeträsks nationalpark

REMISS

REMISS

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-0000-0

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 20xx

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 20xx

Omslag: bild / illustration

Förord

Enligt nationalparksförordningen (1987:938) ska Sveriges nationalparker vårdas och förvaltas i enlighet med de syften för vilka de har bildats. Naturvårdsverket beslutar om föreskrifter och skötselplan för varje nationalpark. Nationalparkens syfte, föreskrifter och skötselplan är styrande för förvaltningen av nationalparken. Länsstyrelsen i Gotlands län är av regeringen utsedd att förvalta Båsteträsks nationalpark. Skötselplanen är ett av länsstyrelsens verktyg för att lyckas med sitt uppdrag att förvalta nationalparken.

Skötselplanen anger långsiktiga mål för natur- och upplevelsevärden i nationalparken. I skötselplanen beskrivs även översiktligt den skötsel som bedöms kunna bidra till att målen för de prioriterade naturvärdena och upplevelsevärdena, och därmed nationalparkens syfte, uppnås.

Som komplement till skötselplanen bör förvaltaren ta fram en plan som anger vilka konkreta åtgärder som ska genomföras under de kommande åren för att uppnå nationalparkens syfte och de målsättningar som anges i skötselplanen.

Stockholm dag månad år

XXX

Innehåll

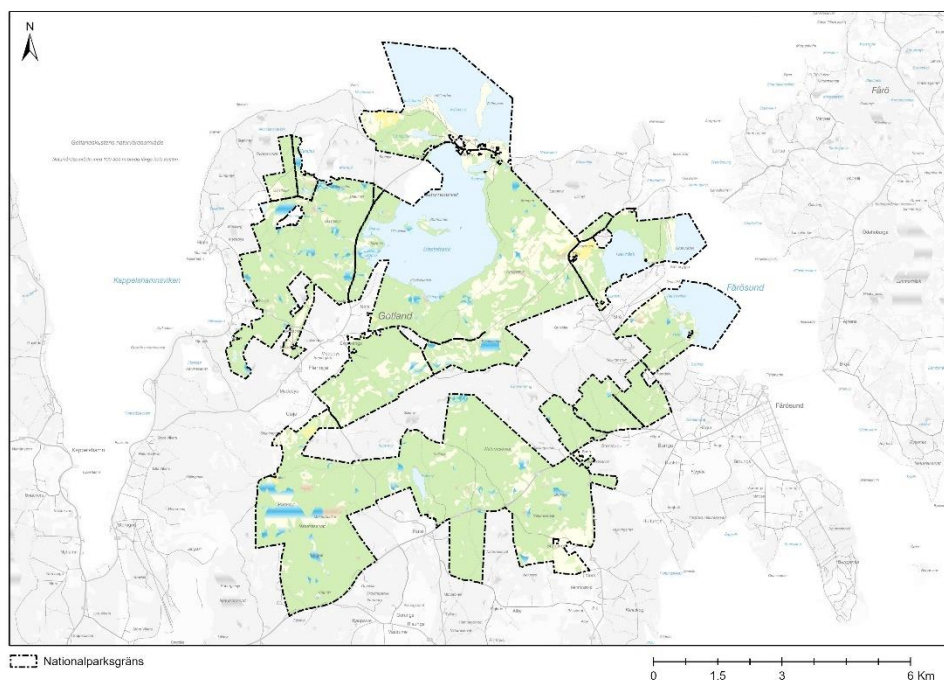
FÖRORD	3
1. ÖVERSIKT	5
1.1 Allmänna uppgifter	5
1.2 Karta	6
1.3 Bildandet av nationalparken	6
1.4 Nationalparkens syfte	7
1.5 Förvaltning av nationalparken	7
2. BESKRIVNING AV OMRÅDET	9
2.1 Arealer	9
2.2 Naturförhållanden	9
2.3 Naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv	11
2.4 Kulturmiljö	12
2.5 Friluftsliv och andra aktiviteter	13
3. NATUR- OCH UPPLEVELSEVÄRDEN	14
3.1 Negativa påverkansfaktorer	14
3.2 Mål för prioriterade naturvärden	16
3.3 Mål för prioriterade upplevelsevärden	22
4. SKÖTSEL	25
4.1 Generella skötselåtgärder som berör flera naturtyper	25
4.2 Specifika skötselåtgärder som berör enskilda naturtyper	27
4.3 Tillgängliggöra upplevelsevärden	28
5. FASTIGHETSFÖRVALTNING	31
5.1 Byggnader	31
5.2 Nyttjanderätter	31
6. UPPFÖLJNING OCH UTVÄRDERING	32
6.1 Uppföljning av mål	32
6.2 Uppföljning av EU:s art- och habitatdirektiv	32
6.3 Forskning och miljöövervakning	33
6.4 Revidering av skötselplanen	33
7. KÄLLHÄNVISNING	34
Bilaga 1 Naturtyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv, naturanaturtypskartan (NNK)	
Bilaga 2 Utbredning av prioriterade naturvärden	
Bilaga 3 Entréer och leder	

1. Översikt

1.1 Allmänna uppgifter

Nationalparkens namn	Bästeträsks nationalpark
Naturvårdsregister-ID	xxx
Beslutsdatum	xxx
Län	Gotland
Kommun	Gotland
Läge	Norra Gotland i Fleringe, Bunge och Rute socknar. Ca 46 km nordost om Visby, väster om Fårösund
Areal	Ca 6 800 hektar varav ca 5 500 hektar land och ca 1 300 hektar vatten (varav ca 600 hektar hav).
Fastigheter	Fleringe xxx, Bunge xxx, Rute xxx.
Fastighetsägare	Naturvårdsverket
Naturgeografisk region	Öland och Gotland
Biogeografisk region	Boreal
Havsområde	Egentliga Östersjön
Natura 2000-områden	Del av Bästeträsk (SE0340120), del av Mølnermyr (SE0340148)
Riksintressen	Miljöbalken 3 kapitel: Delar av områden av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården och friluftslivet. Angränsar till områden av riksintresse som innehåller fyndigheter av ämnen och material, anläggningar för kommunikationer och för totalförsvarets anläggningar. Miljöbalken 4 kapitel: Delar av områden av riksintresse för turismen och friluftslivet, kustområde och Natura 2000.
Vattenskyddsområde	Del av Bästeträsk och Fleringe Hau träsk vattenskyddsområden.
Förvaltare	Länsstyrelsen i Gotlands län

1.2 Karta

Översiktskarta Båsteträsks nationalpark.

1.3 Bildandet av nationalparken

Sveriges nationalparker ska bidra till att bevara vårt nationella naturarv. De är en bärande del av landets skyddade natur, där nationalpark är den starkaste skyddsformen. Nationalparkerna har betydelse både som skyddade naturlandskap med höga naturvärden och som besöksmål för den naturintresserade allmänheten. Nationalpark är även ett internationellt känt begrepp som bidrar till deras status som attraktiva besöksmål.

Naturvårdsverket har utarbetat kriterier som en nationalpark bör uppfylla. Kriterierna tar sin utgångspunkt i de internationella kriterier som har fastställts av Internationella naturvårdsunionen (IUCN). De anger bland annat att nationalparker ska representera utbredda eller unika svenska landskapstyper. De ska till sin kärna och huvuddel vara natur med ursprunglig karaktär, vara storslagna eller särpräglade och vara intressanta som sevärdheter samt kunna skyddas effektivt samtidigt som de ska kunna användas för forskning, friluftsliv och turism utan att naturvärdena skadas.

I Naturvårdsverkets nationalparksplan från 2008 (Naturvårdsverket, 2008) var "Båsteträsk" ett av förslagen till ny nationalpark, väl lämpat att representera Ölands och Gotlands natur i nationalparksnätet.

Båsteträsk förklarades som nationalpark xxx.

1.4 Nationalparkens syfte

Bästeträsks nationalpark bildades med syfte att:

Bevara ett unikt mosaiklandskap på kalkberggrund med dess hållmarker, alvarmarker, våtmarker, sötvattensmiljöer, skogar och grunda havsmiljöer, samt områdets upplevelsevärden i väsentligen oförändrat skick (3 § nationalparksförordning (1987:938)).

Nationalparkens syfte uppnås genom att:

- inte tillåta exploatering av eller skadegörelse på mark och vegetation
- förhindra störning av djurliv och av upplevelsevärden
- genomföra ändamålsenlig skötsel för att bevara och utveckla områdets naturvärden
- genomföra lämpliga åtgärder för att underlätta allmänhetens tillgång till nationalparkens upplevelsevärden.

De två första punkterna ovan uppnås i första hand med stöd av nationalparkens föreskrifter och annan relevant lagstiftning, medan de två sista punkterna främst uppnås genom nationalparkens skötsel.

1.5 Förvaltning av nationalparken

Bästeträsks nationalpark förvaltas av Länsstyrelsen i Gotlands län (3 § nationalparksförordning (1987:938)). Förvaltaren har det administrativa och ekonomiska ansvaret för förvaltningen och ansvarar för de praktiska åtgärder som utförs enligt fastställd skötselplan.

Skötselplanen anger den strategiska inriktningen för områdets förvaltning med mål och övergripande skötsel som sträcker sig över en längre tid. Utifrån skötselplanen gör förvaltaren tidsbegränsade planer över konkreta åtgärder och prioriteringar utifrån nationalparkens syfte, mål och budget.

1.5.1 Tillämpning av EU:s art- och habitatdirektiv

Stora delar av Bästeträsks nationalpark ingår i Natura 2000-områden enligt EU:s art- och habitatdirektiv (92/43/EEG). Artikel sex i art- och habitatdirektivet beskriver hur Natura 2000-områden ska bevaras, skötas och förvaltas. Nödvändiga åtgärder ska vidtas för att säkerställa en gynnsam bevarandestatus för de arterna och naturtyper som finns i områdena. Skötselplanen ligger i linje med de mål och bevarandeåtgärder som anges i bevarandeplanerna för Natura 2000-områdena och ska bidra till att nödvändiga bevarandeåtgärder utförs.

1.5.2 Adaptiv förvaltning

Nationalparken bör förvaltas adaptivt. Skötselplanen anger mål för vad som ska bevaras eller uppnås. Förvaltaren av nationalparken genomför sedan de åtgärder som behövs för att uppnå dessa mål, följer upp målen och justerar åtgärderna om målen inte uppnås. Detta sker i en process som ständigt upprepas.

Med den adaptiva förvaltningsmodellen ges en struktur som på ett systematiskt sätt gör det möjligt att erhålla ny kunskap genom förvaltningen av nationalparken och ger möjlighet att anpassa och förändra åtgärder och mål utifrån de resultat som erhålls i en kontinuerligt lärande process.

1.5.3 Förändrat klimat

Ett förändrat klimat kan påverka nationalparkens natur- och upplevelsevärden, byggnader och andra anläggningar. Det kan även medföra risker för personal och besökare. Förändrade nederbördsmonster, temperaturökning, torka, längre vegetationsperioder, nya invasiva arter med mera kan få stor påverkan på arter, ekosystem och livsmiljöer. Det kan även påverka förutsättningarna för byggnader och andra anläggningar, till exempel vad som blir lämplig placering eller behov av underhåll.

Klimatanpassning bör integreras i nationalparkens förvaltning för att säkra och motverka effekter av ett förändrat klimat. Möjliga problem, risker och konsekvenser till följd av klimatförändringar behöver löpande analyseras för att kunna vidta nödvändiga åtgärder.

1.5.4 Delaktighet

Lokala och regionala aktörer bör ges möjlighet att vara delaktiga i förvaltningen av nationalparken. Genom att involvera olika aktörer i förvaltningen skapas förutsättningar för fler att bidra med kunskap, att ge nationalparksförvaltaren bättre förståelse för olika aktörers perspektiv och bidrar till att aktörerna får ökad kunskap om och förståelse för förvaltningens förutsättningar. Syftet med delaktigheten är att ta tillvara kunskap och få en mer adaptiv förvaltning.

AKTÖRSSAMVERKAN

Företag och föreningar som verkar inom och i anslutning till nationalparken bör erbjudas aktörsutbildningar. Utbildningarna ska syfta till att stärka kunskapen om nationalparken, dess värden och förutsättningar samt om hur man kan förmedla det till nationalparkens besökare. Utbildningen syftar även till att främja en god dialog och samverkan mellan aktörer och nationalparksförvaltningen. Aktörerna kan efter genomförd utbildning få använda guldstjärnan, symbolen för Sveriges nationalparker, i sin verksamhet.

1.5.5 Finansiering

Förvaltningen av nationalparken finansieras genom anslag från Naturvårdsverket. Åtgärder kan även komma att bekostas genom andra medel och av andra aktörer.

2. Beskrivning av området

2.1 Arealer

Nationalparkens totala areal är 6 776 hektar, varav 5 439 hektar utgör land och 1337 hektar vatten (varav 603 hektar hav). Huvuddelen av landarealen består av barrskog, 3 280 ha är skogsmark varav en fjärdedel är improduktiv skogsmark. I övrigt är 1 696 ha övrig landareal, 428 ha öppen våtmark och 35 ha åkermark.

2.2 Naturförhållanden

Gotland ligger inom den boreonemorala vegetationszonen som präglas av blandskogar med tall, gran och lövträd, där tall är det dominerande trädslaget på ön.

Områdets naturvärden, djur- och växtliv, är starkt präglade av och knutna till dess speciella kalkberggrund, jordar och vattenförhållanden som växlar mellan hög fuktighet eller översvämning och extrem torra.

På land utgörs nationalparken av omfattande hällmarks- och våtmarkskomplex samt skogar och sjöar med rik biologisk mångfald. Vegetationen består främst av magra, glesa ofta betespräglade tallskogar som bildar en mosaik med öppna alvarmarker, fuktängar, rikkärr och våtar. I området finns även ängs- och hagmarker präglade av bete och slåtter sedan mycket lång tid tillbaka. Ingående kust och hav är livsmiljöer av betydelse för fåglar, fiskar, smådjur och växter. Liknande natur finns på andra delar av Gotland men är inte av samma klass vad gäller väl utvecklade naturtyper i mosaiker samt vad avser graden av orördhet. Området är det främsta i sitt slag på Gotland och i Sverige och torde vara unikt i ett europeiskt perspektiv (Naturvårdsverket, 2008).

2.2.1 Klimat

Gotlands läge i Östersjön ger ett utpräglat maritimt klimat men det finns tydliga klimatskillnader mellan kust och inland. Gotland har torrare klimat än syd- och mellansverige i övrigt. Vintrarna är relativt milda och somrarna varma. På grund av havets utjämnande effekt blir senhöstarna varmare och vårarna kyligare än på fastlandet.

Gotland tillhör den del av landet som får minst nederbörd. Våren är generellt den nederbördsfattigaste perioden på året med försommartorka som vanligt fenomen (SMHI, 2025). Mängden vatten i landskapet varierar kraftigt i nationalparken beroende på årstid och väderlek.

FÖRÄNDRAT KLIMAT

Enligt SMHI:s klimatscenarier (fram till år 2100) för Gotland kommer alla årstider att bli varmare än idag. Störst ökning väntas ske under sommaren. Torrperioden

kommer att öka och vegetationsperioden kommer att starta tidigare och pågå längre än idag. Det kommer att regna mer under alla årstider och den kraftiga nederbörden kommer att öka. Vinter- och höstillrinningen förväntas öka medan den förväntas minska under vår och sommar (Gunn Persson, 2015).

2.2.2 Geologi

Gotlands berggrund består av kalksten som är i svag lutning åt syd-sydost, där lagrad kalksten dominerar i nationalparken (Sveriges geologiska undersökning, 2011).

Karst är formationer som uppkommit genom kemisk upplösning av kalkstensberggrunden. Karst ses ofta som vidgade sprickor, som vid gynnsamma tillfällen även kan bilda underjordiska gångar eller slukhål. Karst finns spritt i området, särskilt söder om sjön Bästeträsk.

Gotlands grundvattenförhållanden är speciella och grundvattnet är huvudsakligen knutet till berggrunden. Främst är det sprickor och karst i berggrunden som ger en särpräglad hydrogeologi. Det finns en direkt förbindelse mellan ytvatten- och grundvattensystemen genom sprickorna.

Kalktuff är en speciell avlagringstyp i kalktrakter. Kalktuff bildas av att kalk fällts ut på mossor och växtrester där kalkrikt vatten strömmar fram. Kalktuffavlagringar finns bland annat i slutningen nedanför Burgbackar i den västra delen av nationalparken (Svantesson, 2008).

Klapper, svallgrus och morän täcker den flata berggrunden. Strax nordväst om Stenstugu finns ett mindre område med flygsand och i de större myrarna hittas torv. I stora delar av området är jordlagret dock mycket tunt och består i stor utsträckning av vittringsjordar. Över vidsträckta områden saknas jordlagret nästan helt och hållmark breder ut sig.

Historiska strandlinjer förekommer i hela området, som ett resultat av den senaste isavsmältningen över norra Europa. Särskilt mäktiga strandvallar avsattes på nivåerna för Ancylussjön och Littorinahavet. Tydliga Littorinagränsvallar finns exempelvis runt Burgbackar och långsträckta Ancylusgränsvallar kan följas vid Bräntings (Sveriges geologiska undersökning, 2005).

2.2.3 Växt- och djurarter

Nationalparken hyser en mångfald av arter. Här förekommer karakteristiska och typiska arter för de ingående naturtyperna och runt 300 arter som är upptagna på 2020 års rödlista (SLU, 2024). Artfynden spänner över flera olika organismgrupper där noteringar av kärlväxter, svampar, fjärilar, skalbaggar och lavar dominerar.

INVASIVA FRÄMMANDE ARTER

Det finns flera noteringar om invasiva främmande arter eller arter som riskerar att uppträda invasivt i nationalparken, bland annat spärroxbär, pipört och svartmunnad smörbult (SLU, 2024).

2.3 Naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv

Nedan redovisas de naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv (92/43/EEG) som förekommer inom nationalparken. Utbredning och arealer kan förändras över tid och om förutsättningarna ändras eller om ny kunskap tillkommer. Aktuella uppgifter för naturtyperna ajourhålls i den nationella databasen Naturaturtypskartan (NNK). Utbredning av naturtyper, se karta i bilaga 1.

2.3.1 Naturtyper

1110 Sandbankar	101 ha
1150 Laguner	5 ha
1170 Rev	126 ha
1220 Sten- och grusvallar	58 ha
1630 Strandängar vid Östersjön*	6 ha
3140 Kransalgsjöar	699 ha
3260 Mindre vattendrag	2 ha
6110 Basiska berghällar*	24 ha
6210 Kalkgräsmarker	120 ha
6280 Alvar*	1050 ha
6410 Fuktängar	117 ha
6530 Lövängar*	4 ha
7210 Agkär*	289 ha
7220 Kalktuffkällor*	0,2 ha
7230 Rikkärr	187 ha
8240 Karsthällmarker*	15 ha
9010 Taiga*	1646 ha
91D0 Skogbevuxen myr	1 ha
9020 Nordlig ädellövskog*	7 ha
9070 Trädklädd betesmark	1058 ha

Arealer hämtade från NNK, 2025-01-16.

2.3.2 Arter

1013 Kalkkärrsgrynsnäcka
1014 Smalgrynsnäcka
1163 Stensimpa
1308 Barbastell
1386 Grön sköldmossa
1477 Nipsippa

1493 Kalkkrassing

1903 Gulyxne

1976 Avarönn

1988 Styv kalkmossa

*av EU prioriterade arter och naturtyper, vilket innebär att medlemsländerna ska ägna dem särskild uppmärksamhet.

2.4 Kulturmiljö

Nationalparken ligger i ett tydligt kulturpåverkat landskap som rymmer ett påtagligt biologiskt kulturarv och en stor variation av kulturhistoriska lämningar. Landskapets förutsättningar har krävt anpassningar och mångsysslande av människorna i området och spåren av människans verksamhet är många. Vissa är lätta att uppfatta och förstå, medan andra kan behöva förklaras. Kulturvärdena berättar om hur människornas brukande av marken har format landskapet som vi ser idag. Flera av naturvärdena har sitt ursprung i dåtidens traditionellt brukade mark.

I området finns flera förhistoriska boplatslämningar som tyder på lång kontinuitet av bosättning. Intill nationalparken finns en av Gotlands äldsta stenåldersboplatser med utkomst från hav och kust. När människorna mer och mer övergick till hållande av djur och jordbrukande, har boplatserna i princip legat på samma plats sedan järnåldern. Järnåldershusgrunderna ligger ganska nära dagens gårdar vid den odlingsbara jorden.

Dagens gårdsbebyggelse ligger utanför nationalparkens gränser men deras verksamhet och brukande har i allra högsta grad format och präglat naturen inom nationalparken.

2.4.1 Den mångsysslande gotlänningen

Mångsyssleri har länge varit avgörande för människors livsuppehälle och naturen har styrt vilka verksamheter som bidragit till överlevnad och ekonomi.

I nationalparken finns områden med utmarksbeten/skogsbeten och ängen bevarade, båda exempel på biologiskt kulturarv. Hässle änge hävdas på traditionellt vis med bland annat fagning och slåtter. Ängbetet visar på hur skötseln gått till under århundranden. Hävdningen av ängsmarken var avgörande för produktionen av vinterfoder till boskapen från järnåldern fram tills vallfoder började odlas på åkermark.

Förutom till bete har skogarna i nationalparken länge brukats för tjärframställning, till byggnadsmaterial och till kol och ved. Skogarna har även tydligt präglats av dåtidens kalkbränning med stort behov av ved och kol. Det går att följa stenbrytningens och kalkbränningens utveckling i och omkring nationalparken. Kalkugnar och stentakter återfinns på flera ställen.

Vatten har spelat en stor roll för hushåll och småskalig industri. Utloppen från exempelvis Bästeträsk och Mølnermyr är reglerade på olika vis. Under medeltiden

anlades vattendrivna kvarnar, sågar och valkor för att ta vara på vattnets kraft. Med regleringen har strandlinjerna flyttats och en del äldre lämningar finns nu under ytan.

Fiske och jakt var en viktig inkomstkälla där insjöfiske, kustfiske, säljakt samt ägg- och dunplockning kompletterade jord- och skogsbruket.

Vägnätet i nationalparken är till stor del detsamma som på skattläggningskartorna från 1600-1700-talet men är troligtvis äldre än så. Förhistoriska kulturlämningar återfinns längs med flera av vägarna. Vägarna var viktiga för transport av varor till marknader eller till hamnarna för utskeppning. Det ställdes även krav på närvaroplikt i kyrkorna varje söndag och Hau kyrkgata är ett exempel som folket vid gården Hau använde till och från Fleringe kyrka.

På norra Gotland finns det gott om spår av militär närvaro, vilken syns genom dels äldre militära lämningar och värn av mer modern tid.

2.5 Friluftsliv och andra aktiviteter

Nationalparkens natur- och kulturmiljö gör området attraktivt för friluftslivet. I nationalparken finns ett omfattande nätverk av stigar och små vägar. Landskapets flacka terräng och lättvandrade karaktär gör området lättillgängligt och skapar goda förutsättningar för friluftsliv.

Nationalparken nyttjas året runt för rekreation och friluftsliv genom aktiviteter som till exempel promenader, cykelturer, ridning, bär- och svampplockning, jakt och fiske. Under sommarhalvåret lockar även Blå lagunens badplats ett stort antal badande.

Flera länsvägar löper genom eller tangerar området och det går att nå nationalparken med kollektivtrafik.

3. Natur- och upplevelsevärden

Sex naturvärden och sju upplevelsevärden har valts ut för nationalparken som prioriterade:

Naturvärden

- Skogar
- Kuster och havsmiljöer
- Sjöar och vattendrag
- Gräsmarker
- Våtmarker
- Hällmarker

Upplevelsevärden

- Mosaiklandskapet
- Hällmarkerna
- Havet
- Vattnets väg genom landskapet
- Tidsperspektiv i naturen
- Människan och landskapet
- Lugnet i naturen

Naturvärdena representerar tillsammans de ekosystem, livsmiljöer och/eller arter som nationalparken ska bevara (för utbredning av de prioriterade naturvärdena, se karta i bilaga 2). Upplevelsevärdena tar avstamp i naturvärdena och representerar tillsammans de möjligheter till upplevelser som nationalparken ska erbjuda.

De prioriterade värdena utgör grunden för att bedöma status, fastställa mål, välja åtgärder och följa upp nationalparkens förvaltning och skötsel. Natur- och upplevelsevärdena är därmed ett stöd för att fokusera arbetet med att uppfylla nationalparkens syfte.

3.1 Negativa påverkansfaktorer

För de prioriterade natur- och upplevelsevärdena har negativa påverkansfaktorer identifierats. Dessa utgör viktiga utgångspunkter för nationalparkens förvaltning och skötsel.

Brist på hävd

Minskad eller upphörd hävd kan leda till igenväxning och förändring av artsammansättning eller förlust av livsmiljöer och arter, vilka har anpassats och

formats av en lång kontinuitet av hävd. Igenväxning kan även bidra negativt till människors upplevelse av naturen.

Terrängkörning

Terrängkörning kan innebära att mark och vegetation skadas genom slitage. Körspår och körsador i friska och blöta marker kan påverka hydrologin negativt. Även på torrare mark och i vattenmiljöer kan livsmiljön för växter och djur förändras. Terrängkörning kan dessutom ha en negativ påverkan på människors upplevelse av naturen, som till exempel försämrat intryck av ostörd natur.

Främmande arter

Främmande arter riskerar att konkurrera ut inhemska arter eller sprida smitta. Ekologiska funktioner och artsammansättning kan förändras och naturvärden riskerar att gå förlorade i snabb takt.

Skogsbruk

Skogsbruksåtgärder riskerar att skada eller förstöra livsmiljöer, bryta skoglig kontinuitet, fragmentera skogen och påverka arters möjlighet att sprida sig.

Upplag/nedskräpning

Upplag/nedskräpning kan ha en fysisk påverkan på livsmiljöer. Beroende av innehåll kan till exempel näringstillförsel till omkringliggande mark missgynna konkurrenssvag flora. Upplag och nedskräpning kan även medföra negativ påverkan på människors upplevelse av naturen.

Exploatering

Exploatering genom till exempel uppförande av bebyggelse eller anläggande av vägar kan bidra till förlust av livsmiljöer, fragmentering och även påverka på hydrologin i landskapet. Olika former av exploatering kan även medföra negativ påverkan på människors upplevelse av naturen, som till exempel försämrat intryck av ostörd natur.

Utsläpp och föroreningar

Utsläpp och föroreningar kan medföra tillförsel av näringsämnen och miljögifter och påverka många organismer negativt och riskera att förändra artsammansättning och livsmiljöer.

Uppgrävning och insamling

Uppgrävning och insamling av arter riskerar att påverka, särskilt känsliga arters, möjligheter att upprätthålla stabila och livskraftiga populationer.

Fiske

Ett för omfattande fiske eller fiske på fel plats eller tidpunkt riskerar att påverka, särskilt känsliga arters, möjligheter att upprätthålla stabila och livskraftiga populationer.

Vattenreglering

Vattenreglering riskerar att negativt påverka hydrologin i landskapet.

Jordbruk

Det finns risker med djurhållning i betesmarker, exempelvis kan stödutfodring bidra till näringstillförsel som påverkar floran negativt.

Båttrafik

Båtar och andra vattenfarkoster kan störa exempelvis fågellivet och bidra till buller under vattenytan som påverkar ljudkänsliga organismer. Båtar kan även bidra till grumling som kan påverka bottnarna och ljusförhållandena i vattnet och därmed vegetationen. Båttrafik kan dessutom ha en negativ påverkan på människors upplevelse av naturen.

Störande ljud och ljus från människor och maskiner

Djurlivet kan störas, särskilt under känsliga perioder av året. Störande ljud och ljus kan även ha en negativ påverkan på andra människors upplevelser av naturen.

3.2 Mål för prioriterade naturvärden

3.2.1 Övergripande mål

De naturtyper och arter som omfattas av de prioriterade naturvärdena ska ha gynnsam bevarandestatus.

En naturtyp bedöms ha gynnsam bevarandestatus när den har en tillräckligt stor areal samt innehåller de strukturer och funktioner som behövs för att långsiktigt bevara naturtypen och de typiska arter som är knutna till naturtypen.

En art bedöms ha gynnsam bevarandestatus när den har en tillräckligt stor population och tillräckligt stor areal av habitat för att långsiktigt kunna finnas kvar inom sitt naturliga utbredningsområde (Naturvårdsverket, 2017).

3.2.2 Skogar

Innefattar art- och habitatdirektivets naturtyper taiga (9010), skogbevuxen myr (91D0), nordlig ädellövskog (9020) och trädklädd betesmark (9070) samt arterna smalgrynsnäcka (1014), avarönn (1976), grön sköldmossa (1386) och barbastell (1308).

Skogar dominerar arealmässigt i nationalparken och förekommer ofta i mosaik med alvar, hållmarker, fuktängar, och mindre våtmarker. Nationalparken inkluderar Gotlands största sammanhängande värdekärna av kalktallskog.

Skogarna i området består i huvudsak av mager, gles och lågvuxen tallskog med lång trädkontinuitet. I de bördigare skogspartierna förekommer örtrika barrblandskogar. Skogarna har i stor utsträckning använts för bete och plockhuggning. I området finns en stor andel äldre skog som inte brukats med modernare skogsbruksmetoder. Insektsfaunan i de här skogsmiljöerna är rik med sällsynta arter, som exempelvis smedbock, reliktböck och tallbarkbagge.

Hässle änge är ett av få områden med lövskog. I ängten växer lövträden på svallad klappersten och här finns ek, ask, hassel, apfel, hagtorn och i blöta partier även asp.

Statusbedömning

Det prioriterade naturvärdet skogar bedöms huvudsakligen vara i gott tillstånd.

De ingående naturtyperna bedöms till största del ha de viktiga strukturer, funktioner, och arter som är väsentliga för deras funktion och naturvärden. För flera av de ingående arterna finns få uppgifter om deras förekomst i nationalparken. Det förekommer dock viss igenväxning och det är delvis brist på hävd.

Det finns en stor areal skogsmark som inte är Natura-naturtyp. Det bedöms finnas potential för att en del av arealen på lång sikt kan utveckla de kvaliteter som krävs för att klassas som naturtyp.

Mål

- Naturtyperna taiga (9010), trädklädd betesmark (9070) och nordlig ädellövskog (9020) ska vara i gott tillstånd. Arealen kan variera mellan taiga (9010) och trädklädd betesmark (9070), men arealen trädklädd betesmark (9070) bör inte minska till följd av bristande hävd.
  - Taigan ska kännetecknas av att skogen är olikåldrig och flerskiktad. Det ska finnas gamla tallar, senvuxna träd, visst inslag av gran och död ved. Skogen ska främst utvecklas genom naturliga processer eller genom att efterlikna naturliga processer.
  - Den trädklädda betesmarken ska förutom ett olikåldrigt trädskikt med gamla och/eller senvuxna träd ha en tydlig betesprägel och hävdgynnade arter i markskiktet.
  - Nordlig ädellövskog ska präglas av lång trädkontinuitet där främst ek och ask dominerar i trädskiktet. Det ska finnas gott om gamla och/eller senvuxna träd, död ved och hålträd och skogen ska i huvudsak utvecklas genom naturlig dynamik.
- Skogsmark som inte är klassad som Natura-naturtyp ska på lång sikt kunna uppnå lämplig Natura-naturtyp i gott tillstånd.
  - Strukturer och funktioner som de skogliga Natura-naturtyperna har, till exempel luckighet, naturlig trädslagsfördelning, död ved, kontinuerligt trädskikt, olikåldrigt trädskikt ska återskapas.
- I skogarna ska arterna smalgrynsnäcka (1014), avarönn (1976), grön sköldmossa (1386) och barbastell (1308) finnas i livskraftiga bestånd.

3.2.3 Kuster och havsmiljöer

Innefattar art- och habitatdirektivets naturtyper sten- och grusvallar (1220), sandbankar (1110), laguner (1150), rev (1170) och strandängar vid Östersjön (1630).

Inom kuster och havsmiljöer ingår även utpekade bevarandevärden för Egentliga Östersjön (Länsstyrelsen, 2021) blåmusselbankar (biogena rev), ängar av kärlväxter, ålgräsängar, stora perenna brunalg, rödalgssamhällen,

rekryteringsområden för kustlevande rovfisk, övervintringsområden för alfågel och häckningsplatser för sjöfågel.

I norr utgörs stränderna av vegetationsfattiga sten- och grusvallar medan strandängar förekommer i öster. Havet utgörs till största delen av exponerade hårbottenmiljöer med platta hållar, tydliga pallkanter och blockiga partier. I de här miljöerna finns en rik förekomst av täta tångbälten, rödalgssamhällen samt blåmusselbottnar som utnyttjas av alfågel och andra musselätande fåglar.

I de grunda havsmiljöerna längs Fårösundet finns både hårda och mjuka bottenstrukturer. De hårda substraten är vanligast i den norra delen av sundet samt närmast strandlinjen, medan mjuka substrat är vanligare i de södra delarna och från någon meters djup och djupare. Mosaikartade miljöer med både mjuka och hårda substrat är också vanliga. I de grunda revmiljöerna dominerar täta tångbälten som ofta bildar vidsträckta skogar på platta hållar och blockiga bottenstrukturer. En bit utanför de strandnära tångbältena, där hårbotten övergår i blandade substrat och sandbotten, tar kärlväxter successivt över. Stora områden täcks av ängar av kärlväxter, av vilka borstnate och ålgräs är de arter som täcker störst ytor.

Haugrönan är en liten havsvik där bland annat den för denna miljö typiska kransalgen raggsträfs påträffats. Haugrönans grunda skyddade miljö utgör ett lämpligt uppväxtområde för kustlekande rovfisk såsom gädda och abborre.

Falholmen är en ö strax norr om Ar som hyser en rik fågelfauna med bland annat ett stort antal häckande silvertärnor och fiskmåsar samt förekomst av häckande ejder.

Statusbedömning

Det prioriterade naturvärdet kuster och havsmiljöer bedöms huvudsakligen vara i gott tillstånd.

De ingående naturtyperna och utpekade bevarandevärdena för Egentliga Östersjön bedöms till stor del ha de funktioner, strukturer och arter som är väsentliga för deras funktion och naturvärden. Det förekommer dock viss igenväxning, körskador och det saknas delvis hävd. Det är även brist på stora rovfiskar.

Mål

- Naturtyperna sten- och grusvallar (1220), strandängar vid Östersjön (1630), sandbankar (1110) och rev (1170) ska vara i gott tillstånd. Arealen sandbankar (1110) och rev (1170) ska inte minska annat än genom naturliga processer.
  - Sten- och grusvallarna ska kännetecknas av att de är öppna och har tydliga vallformationer. Vegetationen ska vara sparsam där stranden är exponerad för vind och vågor och ska domineras av örter, mossor och lavar.
  - Strandängarna ska vara öppna såväl som på enstaka buskar och träd. Det ska finnas hävdgynnade arter där vegetationen även påverkas av naturliga faktorer som exempelvis vattenståndsväxlingar. Strandängarna ska kunna utgöra viktiga lokaler för häckande vadare.
  - Sandbankar och rev ska enbart ha naturlig grumling och sedimentpålagring.

- De marina miljöerna ska hysa de kvaliteter och typiska arter som behövs för att stödja lokala fisk- och fågelpopulationer och andra viktiga ekologiska funktioner samt bidra med fungerande ekosystemtjänster.

3.2.4 Sjöar och vattendrag

Innefattar art- och habitatdirektivets naturtyper kransalgssjöar (3140) och mindre vattendrag (3260) samt arten stensimpa (1163).

Nationalparken ligger inom Gotlands sjörikaste del, eller träsk som insjöarna kallas på Gotland. Det lilla grunda träsket Hyle och de större och något djupare Hau träsk och Bästeträsk ingår helt eller delvis i nationalparken. I Bästeträsk ligger öarna Storholmen och Lillholmen.

De vanligaste fiskarterna i träsken är abborre, mört, sarv och gädda och i några träsk finns även sutare. Flodkräfta förekommer i samtliga träsk och i de vattenfyllda stenbrotten Blå lagunen och Arbrottet. I Bästeträsk finns bland annat ett bestånd av sötvattenlevande sik och Gotlands enda förekomst av stensimpa. I Blå lagunen finns inplanterad regnbåge, ett bestånd som blivit självreproducerande.

Träskens vattenvegetation domineras av kransalger, som rödsträfsse, törnsträfsse och borststräfsse. I några träsk finns även havsnajas och sjöplommon. Bland bottenfaunans arter hittas den kalkkrävande märlkräftan *Gammarus lacustris* och dykarskalbaggen *Hydroglyphus hamulatus*.

Flera mindre vattendrag förbinder våtmarkerna med träsken och i Bästeträsk mynnar flera vattendrag, bland annat vid Gäddvik, Sikhagevik och längs östra stranden.

Statusbedömning

Det prioriterade naturvärdet sjöar och vattendrag bedöms vara i gott tillstånd.

De ingående naturtyperna bedöms ha de viktiga strukturer, funktioner och arter som är väsentliga för deras funktion och naturvärden. Den ingående arten stensimpa bedöms ha en livskraftig population.

Mål

- Naturtyperna kransalgssjöar (3140) och mindre vattendrag (3260) ska vara i gott tillstånd.
  - Sjöarna ska karaktäriseras av att vattnet är klart och näringsfattigt. Vegetationen ska domineras av kransalger som ofta bildar en tät matta av kalkutfällningar på botten.
- I Bästeträsk ska stensimpa (1163) ha en livskraftig population.

3.2.5 Gräsmarker

Innefattar art- och habitatdirektivets naturtyper alvar (6280), kalkgräsmarker (6210), fuktängar (6410) och lövängar (6530) samt arterna kalkkrassing (1493), nipsippa (1477) och styv kalkmossa (1988).

I nationalparken finns stora arealer med alvar. Alvarmarkerna är spridda över området och bildar ofta en mosaik med andra naturtyper såsom rikkärr, hållmarker och skog. På alvaren upprätthålls naturliga störningsregimer genom uppfrysning vintertid och torra sommartid. På grusalvaren bildas ofta uppfrysningmönster och i sänkor bildas vätar som torkar ut sommartid. Fuktängarna har en rik vegetation med arter som blåtåtel, slankstarr, ängsvädd, slåtterblomma och olika orkidéer. Kalkgräsmarkerna är örtrika med arter som till exempel fårsvingel, grusslok, brudbröd, gulmåra, solvända, axveronika, backtimjan och gråfibbla. Gräsmarkerna är viktiga miljöer för fjärilar och bin.

Hässle änge är ett av få områden i nationalparken som domineras av lövträd såsom ek och ask och även gott om hassel. Här finns öppna ängsytor och allt från torrbackar till blöta kärr. I ängtet kan man hitta arter som ängshavre, darrgräs, slankstarr, blodnäva, gullviva, slåtterfibbla, färgmåra, humleblomster, svärdsyssla, vitsippa, vildlin och flertalet orkidéarter som exempelvis tvåblad, brudsporre och krutbrännare. Ängtet hävdas på traditionellt sätt med fagning, slåtter och efterbete. Lövängsrester, det vill säga mer eller mindre igenvuxna ängen, finns även vid Utoje, Ojnare och Bunn.

Statusbedömning

Det prioriterade naturvärdet gräsmarker bedöms huvudsakligen vara i gott tillstånd.

De ingående naturtyperna bedöms till stor del ha de funktioner, strukturer och arter som är väsentliga för deras funktion och naturvärden. De ingående arterna bedöms ha stabila populationer. Det förekommer dock viss igenväxning, körspår och det är delvis brist på hävd.

Mål

- Naturtyperna alvar (6280), kalkgräsmarker (6210), fuktängar (6410) och lövängar (6530) ska vara i gott tillstånd.
  - Alvaren ska kännetecknas av ett artrikt växttäckte på tunna vittringsjordar där vegetationen varierar beroende på mark- och vattenförhållandena och hävd.
  - Kalkgräsmarkerna och fuktängarna ska ha ett rikt inslag av örter och vara hävdpräglade.
  - Lövängarna ska vara halvöppna, mosaikartade miljöer med lövträd i olika åldrar och ett artrikt hävdpräglat fåltskikt.
- I gräsmarkerna ska arterna kalkkrassing (1493), nipsippa (1477) och styv kalkmossa (1988) finnas i livskraftiga bestånd.

3.2.6 Våtmarker

Innefattar art- och habitatdirektivets naturtyper agkärr (7210), kalktuffkällor (7220), rikkärr (7230) samt arterna kalkkärrsgrynsnäcka (1013) och gulyxne (1903).

I nationalparken finns många både små och stora våtmarker. Våtmarkerna ligger ofta i en mosaik av olika slags kärr och fuktängar med en rik flora. Mölnernmyr,

Rutemyr och Tvärlingsmyr är exempel på större agmyrar. Några av dem har små öppna vattenspeglar. I kanterna övergår agmyrarna ofta i rikkärr. Rikkärren har en vegetation med brunmossor i bottenskiktet och arter som axag, majviva, tätört, ängsnycklar, brudsporre, loppstarr och ängstarr i fältskiktet. På några platser i nationalparken finns källor där kalkhaltigt källvatten rinner fram och kalktuff faller ut.

Flera av våtmarkerna ingår i större våtmarkskomplex som binds samman med mindre vattendrag och som så småningom mynnar ut i bland annat Båsteträsk. Mølnerbunkar utgör ett av Gotlands största sammanhängande källmyrsområden.

Statusbedömning

Det prioriterade naturvärdet våtmarker bedöms huvudsakligen vara i gott tillstånd.

De ingående naturtyperna bedöms till stor del ha de funktioner, strukturer och arter som är väsentliga för deras funktion och naturvärden. Det största beståndet av Gulyxne bedöms ha en negativ trend i området medan kalkkärrgrynsnäckan är svårbedömd. Agkärren saknar i stort hävd. Även rikkärren saknar delvis hävd och i många områden förekommer igenväxning med ag.

Mål

- Naturtyperna agkärr (7210) och rikkärr (7230) ska vara i gott tillstånd. Arealen kan variera mellan agkärr (7210) och rikkärr (7230), men arealen rikkärr (7230) bör inte minska till följd av igenväxning och bristande hävd.
  - Agkärren ska karaktäriseras av en opåverkad hydrologi där halvgräset ag dominerar med utrymme för en mångformighet gynnad av slåtter eller bete.
  - I rikkärren ska vegetationen domineras av halvgräs, örter och brunmossor i bottenskiktet. Hydrologin ska vara opåverkad och igenväxning förhindras.
- I våtmarkerna ska arterna kalkkärrgrynsnäckan (1013) och gulyxne (1903) finnas i livskraftiga bestånd.

3.2.7 Hällmarker

Innefattar art- och habitatdirektivets naturtyper basiska berghällar (6110) och karsthällmarker (8240).

I nationalparken finns både basiska berghällar och hällmarker med karstsprickor. Det är relativt små arealer som ofta förekommer i mosaik med främst alvar. Hällmarkerna har en torktålig vegetation av fetbladsväxter, gräs och örter samt mossor och lavar. I karstsprickorna erbjuds ett mikroklimat med fuktigare miljö och skydd för ormbunkar och landmollusker som till exempel svartbräken och finribbad hällsnäckan. De stora hällmarkskomplexen som finns i området är bland de bästa exemplen på hällmarker på Gotland.

Statusbedömning

Det prioriterade naturvärdet hällmarker bedöms vara i gott tillstånd.

De ingående naturtyperna bedöms ha de funktioner, strukturer och arter som är väsentliga för deras funktion och naturvärden.

Mål

- Naturtyperna basiska berghällar (6110) och karsthällmarker (8240) ska vara i gott tillstånd.
  - Hällmarkerna ska vara öppna eller halvöppna och präglas av naturliga återkommande störningsregimer såsom torka och uppfrysning. Det kan finnas ett visst inslag av träd och buskar och vegetationen domineras av fetbladsväxter, gräs, andra ettåriga örter, mossor och lavar.

3.3 Mål för prioriterade upplevelsevärden

3.3.1 Övergripande mål

De prioriterade upplevelsevärdena ska förstärkas genom naturvägledning, information och service som möjliggör berikande upplevelser för besökare.

3.3.2 Mosaiklandskapet

Olika naturtyper avlöser varandra och bildar tillsammans ett mosaiklandskap. Naturens variationsrikedom och den biologiska mångfalden kan upplevas på relativt korta sträckor eller inom små geografiska områden. Det omväxlande landskapet väcker nyfikenhet och bidrar till en ökad kunskap och djupare förståelse för områdets natur och dess värden.

Mål

- Besökare ska ges möjlighet att ta sig ut och fram i naturen och kunna uppleva naturtyper av skiftande karaktär.
- Intressanta företeelser ska uppmärksammas och förklaras för att ge besökaren ökad kunskap och djupare förståelse för de olika naturtypernas värden och deras samspel.

3.3.3 Hällmarkerna

Kala berghällar, ibland med karstsprickor och sparsamt växande vegetation, utgör spännande landskapselement. Som ett stengolv skapat av naturen. Hällmarkerna väcker nyfikenhet om hur dessa har skapats, hur den gotländska berggrunden är uppbyggd och hur växter och djur kan överleva i den karga miljön.

Mål

- Besökare ska ges möjlighet att ta sig ut och fram i naturen och kunna uppleva karaktäristiska hällmarksmiljöer.
- Intressanta företeelser ska uppmärksammas och förklaras för att ge besökaren ökad kunskap och djupare förståelse för hällmarkernas värden och Gotlands komplexa berggrund.

3.3.4 Havet

De vidsträckta havshorisonterna och vågornas svall skapar en känsla av lugn och frihet eller av dramatik och kontakt med naturens vilda krafter. Grunda vatten väcker nyfikenhet för det fascinerande undervattenslandskapet där sprickdalar, plana bottenar, branta pallkanter, blåmusselbankar och vegetation avlöser varandra. Havet erbjuder spännande upplevelser både över och under ytan.

Mål

- Besökare ska ges möjlighet att ta sig ut till kusten och kunna uppleva havets skiftande karaktär, tilltalande vyer och livet under ytan.
- Intressanta företeelser ska uppmärksammas och förklaras för att ge besökaren ökad kunskap och djupare förståelse för havets ekosystem och sårbarhet.

3.3.5 Vattnets väg genom landskapet

Vattnets färd genom landskapet börjar med nederbörden som faller och letar sig ner i jorden och berget, bildar våtmarker och grundvatten, för att sedan rinna vidare i bäckar och så småningom mynna ut i träsket och slutligen nå havet. Träskens turkosgröna färg, tillsammans med de gamla nedhängande tallarna, ger intrycket av en exotisk miljö. Att kunna följa vattnets väg genom landskapet bidrar till förståelse för vattnets sårbarhet och dess betydelse för naturen och människan.

Mål

- Besökare ska ges möjlighet att ta sig ut och fram genom landskapet för att följa vattnets väg via karstsprickor, våtmarker, bäckar, träsk och hav och erbjudas vyer över träsk och våtmarker.
- Intressanta företeelser ska uppmärksammas och förklaras för att ge besökaren ökad kunskap och djupare förståelse för vattnets sårbarhet och betydelse för allt levande.

3.3.6 Tidsperspektiv i naturen

Naturens cykler sträcker sig över långa tidsperioder. Bildandet av den sedimentära berggrunden, tiden mellan istid och nutid, naturens olika successioner, trädens åldrar och skogsbränders kraft och inverkan. Olika geologiska och biologiska fenomen bidrar till förståelse för de processer som skapat och format området och ger perspektiv på hur kort tid som människan funnits och verkat på jorden.

Mål

- Besökare ska ges möjlighet att kunna ta sig ut och fram i naturen och uppleva intressanta geologiska och biologiska fenomen.
- Intressanta fenomen och företeelser ska uppmärksammas och förklaras för att ge besökaren ökad kunskap och förståelse för förutsättningarna för den natur vi ser idag.

3.3.7 Människan och landskapet

Landskapet bär tydliga spår och andra lämningar från människans verksamhet genom tusentals år. Dessa spår och lämningar ger förutsättningar för en djupare förståelse för hur länge människor har bott och verkat i området och hur vårt nyttjande av naturen formar landskapet och bidrar till den biologiska mångfalden.

Mål

- Besökare ska ges möjlighet att ta sig till och kunna se olika kulturmiljöer i landskapet.
- Intressanta platser och företeelser ska uppmärksammas och förklaras för att ge besökaren ökad kunskap om hur människan under årtusenden har levt och verkat i området. Hävdens betydelse för den biologiska mångfalden ska uppmärksammas för att bidra till besökarens förståelse för människans betydelse för naturen, landskapet och den biologiska mångfalden.

3.3.8 Lugnet i naturen

Naturen erbjuder möjlighet till lugn, där ensamhet, naturliga ljud, rogivande utsikter att vila blicken på och avsaknad av ljusföroreningar ger möjlighet till återhämtning och att få känna sig som en del av naturen. En möjlighet att få vara bortkopplad från vardagens ständiga ström av intryck.

Mål

- Besökare ska kunna välja och hitta lugna platser att besöka, med låg grad av störande ljus och ljud samt platser med vacker utsikt.
- Besökstrycket vid olika tider och på olika platser ska beskrivas för att hjälpa besökare att hitta rofyllda platser.

4. Skötsel

Nationalparken ska förvaltas så att syftet med nationalparken uppnås, övergripande mål för prioriterade natur- och upplevelsevärden uppnås och negativa påverkansfaktorer motverkas. Upplevelsevärdena tar avstamp i naturvärdena, vilket medför att skötsel och bevarande av naturvärdena även förstärker och bevarar nationalparkens upplevelsevärden.

En stor del av nationalparkens yta består av en mosaik av naturtyper, av vilka flera gynnas av likartad skötsel. För att utveckla möjligheterna för besökare att uppleva nationalparken behöver den göras tillgänglig. Här beskrivs översiktligt de skötselåtgärder som främst bedöms kunna bidra till att målen för de prioriterade natur- och upplevelsevärdena samt att nationalparkens syfte nås. Andra åtgärder kan också vara aktuella och övervägas vid behov för att uppnå mål och syfte.

4.1 Generella skötselåtgärder som berör flera naturtyper

4.1.1 Bete

I nationalparken finns flertalet naturtyper som är hävdberoende, som kalkgräsmarker (6210), fuktängar (6410), rikkärr (7230), trädklädda betesmarker (9070) och strandängar (1630). Det finns även naturtyper som gynnas av hävd, även om igenväxningen där ofta går långsammare och värdena till stor del även upprätthålls av naturliga processer, till exempel alvar (6280) och taiga (9010). Utmarken, skog, alvar och annan öppen mark och de flesta våtmarkerna, har till stora delar varit betad under mycket lång tid. Mot slutet av 1800-talet till mitten på 1900-talet övergavs stora delar av utmarksbetet successivt på Gotland, men vissa platser har haft en fortsatt kontinuitet av bete.

Bete är viktigt för att betesberoende och betesgynnade naturtyper och arter ska kunna bibehålla eller uppnå ett gott tillstånd. Hur betet bedrivs har dock betydelse för vilka effekter betet får på biologisk mångfald. Faktorer som till exempel betessäsong/betesfred, betestryck och djurslag kan därför behöva justeras för att uppnå önskade resultat.

Extensivt bete är lämpligt på stora arealer inom nationalparken. En prioritering bör göras utifrån vilka områden som bedöms få störst naturvårdsnytta med återinfört bete och avvägningar bör göras mot andra naturvärden och skötsel som kan ha liknande effekt. Vid prioritering och indelning av områden för bete behöver även praktiska aspekter vägas in, som till exempel möjlighet till tillsyn av djur, tillgång till vatten och fodervärde (Ekologigruppen, 2023).

Betade områden med låg grad av igenväxning ger lägre bränslemängd än obetade/igenväxande områden, bete kan därför även bidra till att minska risken för oönskade bränder (Niklasson, 2022).

4.1.2 Utglesning i busk- och trädskikt

I många av nationalparkens naturtyper sker en långsam igenväxning och förändring i busk- och trädskiktet som många gånger leder till oönskade vegetationsförändringar och utslagning av arter. Igenväxningen är ofta en följd av minskad hävd, att naturliga störningar, såsom brand, uteblivit eller att skogarna inte brukas på samma sätt som tidigare (till exempel förekommer inte plockhuggning till virke och bränsle i samma utsträckning).

Utglesningar i träd- och buskskikt behövs därför för att restaurera, bibehålla eller återskapa halvöppna miljöer där ljuskrävande arter, såsom kärleväxter, insekter och mykorrhizasvampar gynnas.

En prioritering bör göras utifrån vilka åtgärder som bedöms få störst effekt och naturvårdsnytta. Ofta behöver utglesning i busk- och trädskikt ske återkommande över tid för att efterlikna naturlig störning, gynna föryngring och hjälpa till att återskapa eller upprätthålla skogens dynamik. I betesgynnade naturtyper bör åtgärder i busk- och trädskiktet kombineras med ett återinfört bete för att få önskat resultat.

4.1.3 Naturvårdsbränning

Bränder har förekommit i området, vilket både litteratur och brandspår i fält vittnar om. Den kanske mest kända och äldsta dokumenterade är ”Fleringe-Bungebranden” under andra halvan av 1600-talet, som omfattade ca 5 700 hektar. Brand har idag relativt marginell påverkan i området, men det stora antalet brandkrävande och brandgynnade arter som påträffats i området tyder på att bränder troligen varit viktiga och att brand behöver vägas in i nationalparkens skötsel.

Det finns stora arealer i nationalparken där brandgynnade arter påträffats och där bränning kan tyckas vara en given strategi. De naturgivna förutsättningarna i området både för arter och för själva bränningen är dock kraftigt avvikande från det svenska fastlandet. Kunskapen om brandens påverkan och erfarenheten av genomförandet av kontrollerad bränning på Gotland är obefintlig eller mycket svagt dokumenterad. Kontrollerad bränning behöver därför till en början utföras med försiktighet och åtföljd av noggrann dokumentation och uppföljning av olika arters respons och effekter på naturtyper. Exempelvis frågan om hur stor del av brandgynnade arterna som kan finnas kvar i området utan bränder, till exempel genom förhållandena i de öppna skogar med torksomrar som driver på trädmortalitet och ger tillskott av död ved och bete som bibehåller örtflora och öppenhet (Niklasson, 2022).

Naturvårdsbränning kan vara ett komplement till eller ersätta utglesning i busk- och trädskiktet i områden där det pågår en igenväxning (särskilt med en). Beroende på hur mycket humus som bränns bort kan en bränning i vissa områden troligtvis även ersätta behovet av bete under en tid.

Bränning av mindre ytor, fläckbränning, kan vara ett alternativ för att gynna spridningen av vissa arter, till exempel nipsippa.

Naturvårdsbränning kräver noggrann planering och säkerhetsåtgärder eftersom det kan innebära risker som exempelvis spridning av eld och rökpåverkan för närliggande fastigheter.

4.1.4 Återställning av hydrologi

Flera av nationalparkens naturtyper är beroende av en ostörd hydrologi för att kunna bibehålla eller uppnå ett gott tillstånd. Detta gäller framför allt våtmarkerna rikkärr (7230) och agmyr (7210) men även de mindre vattendragen (3260) och kransalgssjöarna (3140).

I nationalparken påverkas hydrologin främst av diken, men även av exempelvis vägar och invallningar. Flera av nationalparkens påverkade våtmarker har restaureringspotential. En prioritering av områden bör göras utifrån förväntade effekter på biologisk mångfald, men även utifrån bidrag till andra ekosystemtjänster såsom flödesreglering, grundvattenbildning och kolinlagring. En restaurering som innebär förändringar av hydrologin bör föregås av en djupare analys och avvägningar göras utifrån eventuell påverkan på andra naturvärden, kulturvärden och infrastruktur (Ekologigruppen, 2022).

4.1.5 Bekämpning av invasiva främmande arter

Invasiva främmande arter eller arter som riskerar att uppträda invasivt kan orsaka stor skada på naturvärdena. Förutom bekämpning av invasiva främmande arter bör nationalparkens skötsel även innefatta ett förebyggande arbete för att minska risken att naturvärden skadas. Som till exempel att ha kunskap om läget, följa utveckling för olika arter och att i ett tidigt skede av planeringen för olika typer av åtgärder ta hänsyn till främmande arter.

4.2 Specifika skötselåtgärder som berör enskilda naturtyper

4.2.1 Ängsskötsel

Naturtypen lövängar (6530) är områden som traditionellt har nyttjats för skörd av vinterfoder. Naturtypen är beroende av en kontinuerlig, traditionell skötsel vilket oftast innefattar fagning, slåtter, höbärgning, klappning av träd (hamling), efterbete och röjning.

Hässle änge är beroende av kontinuerlig ängsskötsel för att bibehålla värden förknippade med naturtypen. Vissa moment som ingår i ängsskötseln kan även vara aktuella för andra ängsrester inom nationalparken som prioriteras för restaurering.

4.2.2 Fiskevårdsåtgärder

För att säkerställa livskraftiga fiskbestånd kan det vara aktuellt med fiskevårdsåtgärder, till exempel att säkerställa fri passage i Aråns mynning och möjliggöra för havsöring att simma upp från havet till sina lekområden.

4.2.3 Våtmarksslätter/begränsa ag

I naturtyperna agkärr (7210) och rikkärr (7230) kan ag behöva tas bort för att reducera ensartade bestånd av ag och gynna naturtypernas mångformighet. Historiskt skördade man ag för att använda som taktäckningsmaterial och vissa rikkärr nyttjades till slätter, vilket samtidigt bidrog till att upprätthålla en öppen struktur och att hålla igenväxning av våtmarkerna tillbaka. Att återuppta eller efterlikna den traditionella användningen av vissa agkärr och rikkärr kan behövas för att bevara deras värden och funktion. Tidpunkt, intervall och metoder behöver anpassas och utvärderas så att karaktärsarten ag inte riskerar att utplånas från agkärrarna och att flororna i rikkärrarna inte missgynnas.

4.3 Tillgängliggöra upplevelsevärden

Olika typer av anordningar för besökare behövs på flera platser för att kunna tillgängliggöra nationalparken och de olika upplevelsevärdena. Omfattningen behöver anpassas till den förväntade mängden besökare. Om mängden besökare i nationalparken blir högre eller lägre än den förväntade kan förändringar av faciliteter och anordningar behöva göras, exempelvis att anpassa antalet entréer eller dass.

4.3.1 Entréer

För att fördela besökarna i nationalparken på ett ordnat sätt finns behov av flera entréer som kan utgöra startpunkter för besök i olika delar av nationalparken (bilaga 3). Hänsyn ska tas till nationalparkens höga natur- och kulturvärden vid utformning och placering av entréerna och dess olika anordningar.

Vissa entréer har endast grundläggande funktioner så som parkering och information medan andra erbjuder en högre servicenivå som till exempel inkluderar väl markerade leder, naturvägledning, bänkbord, väderskydd och dass. Där det finns förutsättningar bör entréerna kunna nås med kollektivtrafik.

4.3.2 Leder

Leder ska bidra till att förbättra förutsättningarna för besökare att kunna ta del av nationalparkens alla upplevelsevärden samt att knyta ihop de olika entréplatserna med varandra (bilaga 3).

Vid flera av entréerna bör både kortare och längre slingor som leder fram till upplevelsevärden i närområdet finnas. På lämpliga platser bör leder som är anpassade för personer med funktionsnedsättningar finnas.

En längre led som sträcker sig genom en större del av nationalparken och binder ihop nationalparkens olika delar kan komplettera slingor av olika längd.

Lederna kan vara anpassade eller rekommenderade för olika aktiviteter, såsom vandring, cykling eller ridning. Där olika aktiviteter samsas på samma led behöver det finnas ett fungerande samspel och hänsyn mellan utövare av de olika aktiviteterna.

Leder kan även förläggas på och under vatten (kanot-/kajakled och snorkelled) för att tillgängliggöra upplevelsevärdena knutna till dessa miljöer.

4.3.3 Övriga anordningar

På vissa platser, till exempel längs vandrings slingor, kan rastplatser med bänkbord placeras och längs längre leder anordningar som exempelvis grillplatser, vindskydd och dass.

4.3.4 Naturvägledning och besökarinformation

Naturvägledning och besökarinformation har stor betydelse för att förmedla kunskap om och bidra till förståelse för nationalparkens värden. Naturvägledning är sådan information som syftar till att skapa både känsla och förståelse för landskapet och dess värden.

TEMAN FÖR NATURVÄGLEDNING

Temat för naturvägledning är tänkta att beskriva områdets natur- och upplevelsevärden och bör användas som stöd vid kommunikation om nationalparken. Ett huvudtema har formulerats för Bästeträsks nationalpark:

I Bästeträsks nationalpark kan du uppleva den gotländska naturen. Kalkberggrunden är en av förutsättningarna för de höga naturvärden som finns här. Naturens krafter och vattnets rörelse, har tillsammans med den mångsysslade människan format landskapet. Genom nationalparken bevaras området för framtiden och du som vistas här har en viktig roll.

Temat fördjupas genom underteman om vatten, människan, geologi, mosaiklandskapet och hänsyn till naturen.

SKYLTLNING

Olika typer av skyltar är ett viktigt verktyg för att ge besökare information och naturvägledning på plats i nationalparken. Vid varje entré bör det finnas en ”välkommensskylt” med grundläggande information om nationalparken, dess värden, karta och föreskrifter. För att det ska vara lätt att hitta till och inom området behövs även bra vägvisning.

ANDRA VERKTYG FÖR NATURVÄGLEDNING OCH INFORMATION

Det finns många olika verktyg för att hjälpa besökare innan, under och efter ett besök i nationalparken. Dessa verktyg kan även bidra till att besökare kan utveckla sin kunskap och relation till området, till exempel foldrar, audioguider och olika digitala verktyg. Vilka verktyg som fungerar bäst varierar utifrån målgrupp och det bör därför erbjudas olika alternativ för att så många som möjligt ska kunna tillgodose sig aktuell information och naturvägledning.

4.3.5 Kulturmiljöer

Flera av nationalparkens prioriterade upplevelsevärden handlar om samspelet mellan natur och kultur i landskapet. För att förtydliga och tillgängliggöra dessa

värden kan det vara nödvändigt att förstärka och förklara spåren av människans verksamhet. Ett exempel på detta är att vårda och synliggöra kulturmiljöer längs leder och vid entréer, genom att röja vegetation såsom träd, buskar och sly.

REMISS

5. Fastighetsförvaltning

Naturvårdsverket har det övergripande ansvaret för fastighetsförvaltningen för de fastigheter som staten äger inom nationalparken. Länsstyrelsen ansvarar, på uppdrag av Naturvårdsverket, för viss fastighetsförvaltning av nationalparkens fastigheter. Uppdraget innebär att länsstyrelsen för Naturvårdsverkets räkning förvaltar nyttjanderättsupplåtelser och svarar för drift och underhåll av byggnader och anläggningar m.m. Fastighetsförvaltningen följer Naturvårdsverkets vägledning och avtal för fastighetsförvaltning.

5.1 Byggnader

I nationalparken finns några enkla byggnader som ägs av staten. Både byggnader som behövs för nationalparkens förvaltning och skötsel och byggnader som är en viktig del av områdets kulturhistoria och som bidrar till besökarnas upplevelser. Byggnader som inte uppfyller någon funktion för förvaltningen, besökare eller är av kulturhistoriskt intresse kan komma att avvecklas.

5.2 Nyttjanderätter

Mark och lokaler får upplåtas till statliga eller kommunala myndigheter eller till enskilda (12 § förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter, m.m.). I Bästeträsks nationalpark är olika former av partiella nyttjanderätter vanligt förekommande och gäller till exempel rätt till bete eller rätt att jaga. Vissa upplåtelser kan vara till uppenbar nytta för naturvärdena och bidra till uppfyllelsen av nationalparkens syfte, som till exempel upplåtelser för bete av hävdgynnade områden.

6. Uppföljning och utvärdering

Skötselplanen anger mål för prioriterade natur- och upplevelsevärden och åtgärder som genomförs ska bidra till att målen uppnås. Uppsatta mål ska följas upp och effekterna av genomförda åtgärder kontinuerligt utvärderas. Detta är ett viktigt steg för att kunna uppnå en adaptiv förvaltning. Genom uppföljning och utvärdering skapas möjligheter att kunna dra nytta av både ny kunskap och av erfarenheter från tidigare åtgärder.

Kunskap om de prioriterade natur- och upplevelsevärdenas status är avgörande för att kunna prioritera, utforma och justera åtgärder, vilket säkerställer en effektiv och ändamålsenlig förvaltning.

6.1 Uppföljning av mål

6.1.1 Naturvärden

En bedömning görs av om målen för de prioriterade naturvärdena är uppnådda/upprätthålls, samt om det sker förbättringar, försämringar eller om utvecklingen är stabil. Som nästa steg behöver även orsaker till försämrad status eller negativ utveckling identifieras. En bedömning bör även göras om målen för nationalparkens prioriterade naturvärden kan uppnås på ett mer resurseffektivt sätt.

Uppföljningen kan göras med stöd av resultat från eller genom deltagande i regional och nationell uppföljning av skyddade områden samt miljöövervakning som är relevant för områdets naturvärden.

6.1.2 Upplevelsevärden

För att följa upp hur väl målen för de prioriterade upplevelsevärdena nås kan besökarstudier genomföras för att ta reda på hur olika målgrupper och besökare med olika förutsättningar upplever sitt besök och möjligheterna att ta del av nationalparkens upplevelsevärden.

Olika mätningar av besökarantal bör göras regelbundet för att kunna upptäcka och följa trender för friluftaktiviteter och vid behov göra justeringar.

6.2 Uppföljning av EU:s art- och habitatdirektiv

Stora delar av Bästeträsks nationalpark ingår i Natura 2000-områden enligt EU:s art- och habitatdirektiv. För Natura 2000-områden ska utpekade naturtyper och arters tillstånd följas upp regelbundet för att säkerställa att Natura 2000-områdets

syften och bevarandemål nås. Denna uppföljning ska samordnas med uppföljningen av nationalparkens mål för natur- och upplevelsevärden.

6.3 Forskning och miljöövervakning

Bästeträsks nationalpark bör kunna nyttjas i studie- och forskningssyften, under förutsättning att syftet med nationalparken inte äventyras. Kunskap om förhållandena i nationalparken bör alltid återkopplas till förvaltaren och blir ett viktigt underlag för uppföljning och utvärdering.

6.4 Revidering av skötselplanen

Nationalparkens skötselplan bör revideras när det bedöms att den inte ger stöd till att uppnå nationalparkens syfte eller målsättningar för natur- och upplevelsevärden. Naturvårdsverket beslutar om och när revidering ska ske.

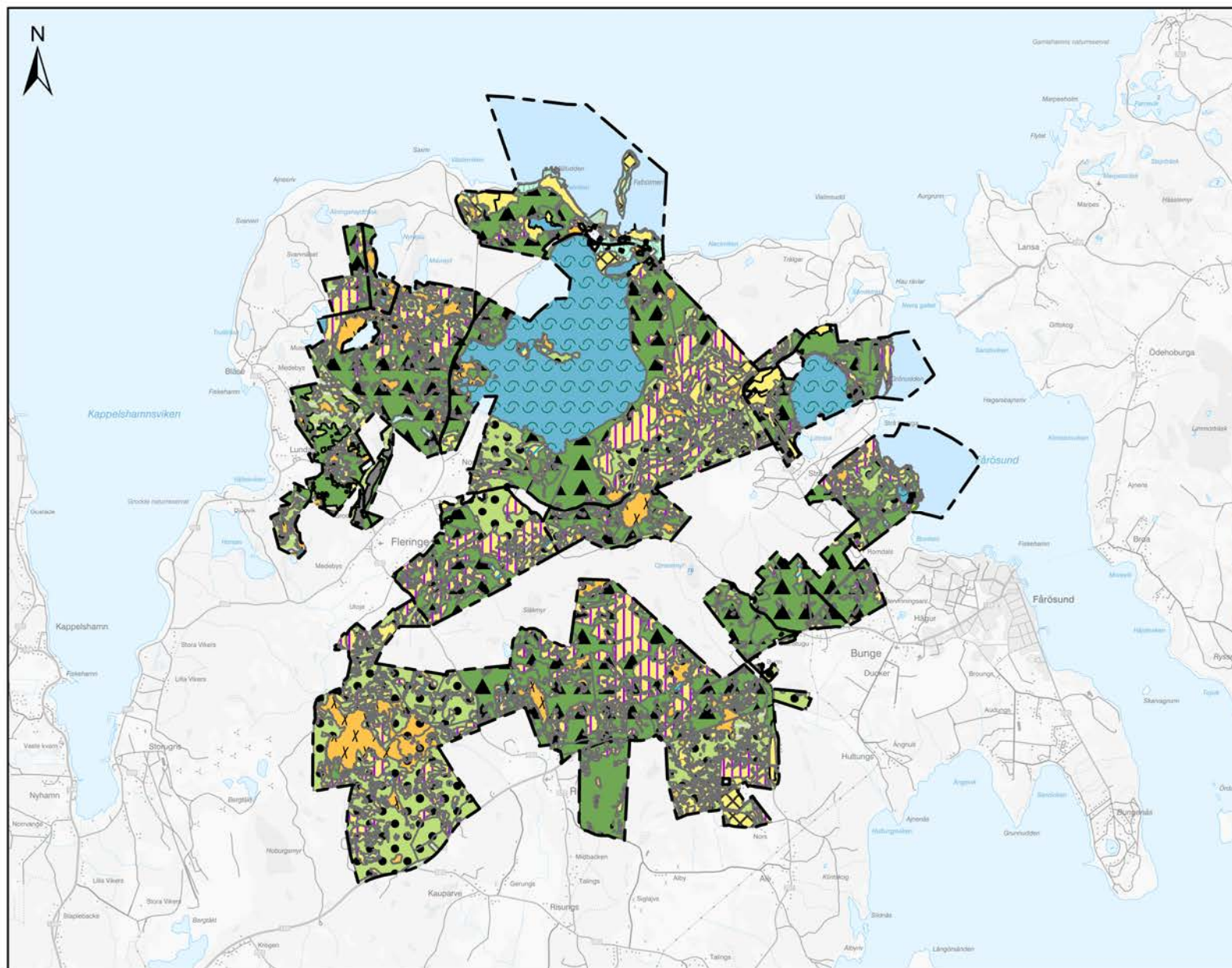
REMISS

7. Källhänvisning

- 12 § förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter, m.m. (u.d.).
- 3 § nationalparksförordning (1987:938). (u.d.).
- 3 § nationalparksförordning (1987:938). (u.d.).
- Ekologigruppen. (2022). *Våtmarksutredning inom nationalparksprojektet Bästeträsk. Förstudie av hydrologiskt påverkade våtmarker.*
- Ekologigruppen. (2023). *Betesutredning kring Bästeträsk. Förslag till prioritering av vilka ytor som bör betas i den blivande nationalparken Bästeträsk.*
- Gunn Persson, M. A.-C. (2015). *Framtidsklimat i Gotlands län - enligt RCP-scenarier.* SMHI.
- Länsstyrelsen. (2021). *Plan för marint områdesskydd i Egentliga Östersjön.*
- Naturvårdsverket. (2008). *Nationalparksplan för Sverige Långsiktig plan.* Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2017). *Förutsättningar för prövningar och tillsyn i Natura 2000-områden. Handbok 2017:1.* Naturvårdsverket.
- Niklasson, M. (2022). *Skogsdynamik och brandens dåtida och framtida roll i Bästeträsk blivande nationalpark, Gotlands län.*
- SLU. (2024). *Artportalen.* Hämtat från <https://artportalen.se/>
- SMHI. (den 16 01 2025). *SMHI.* Hämtat från Gotlands klimat: <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/klimatet-i-sveriges-landskap/gotlands-klimat-1.4887>
- Svantesson, S.-I. (2008). *Beskrivning till jordartskartan Gotland.* Sveriges geologiska undersökning.
- Sveriges geologiska undersökning. (2005). *Jordartskartan Gotland, norra delen.*
- Sveriges geologiska undersökning. (2011). *Berggrundskarta Gotlands län.*

Bilaga 1

Naturanaturtypskartan (NNK)

Teckenförklaring

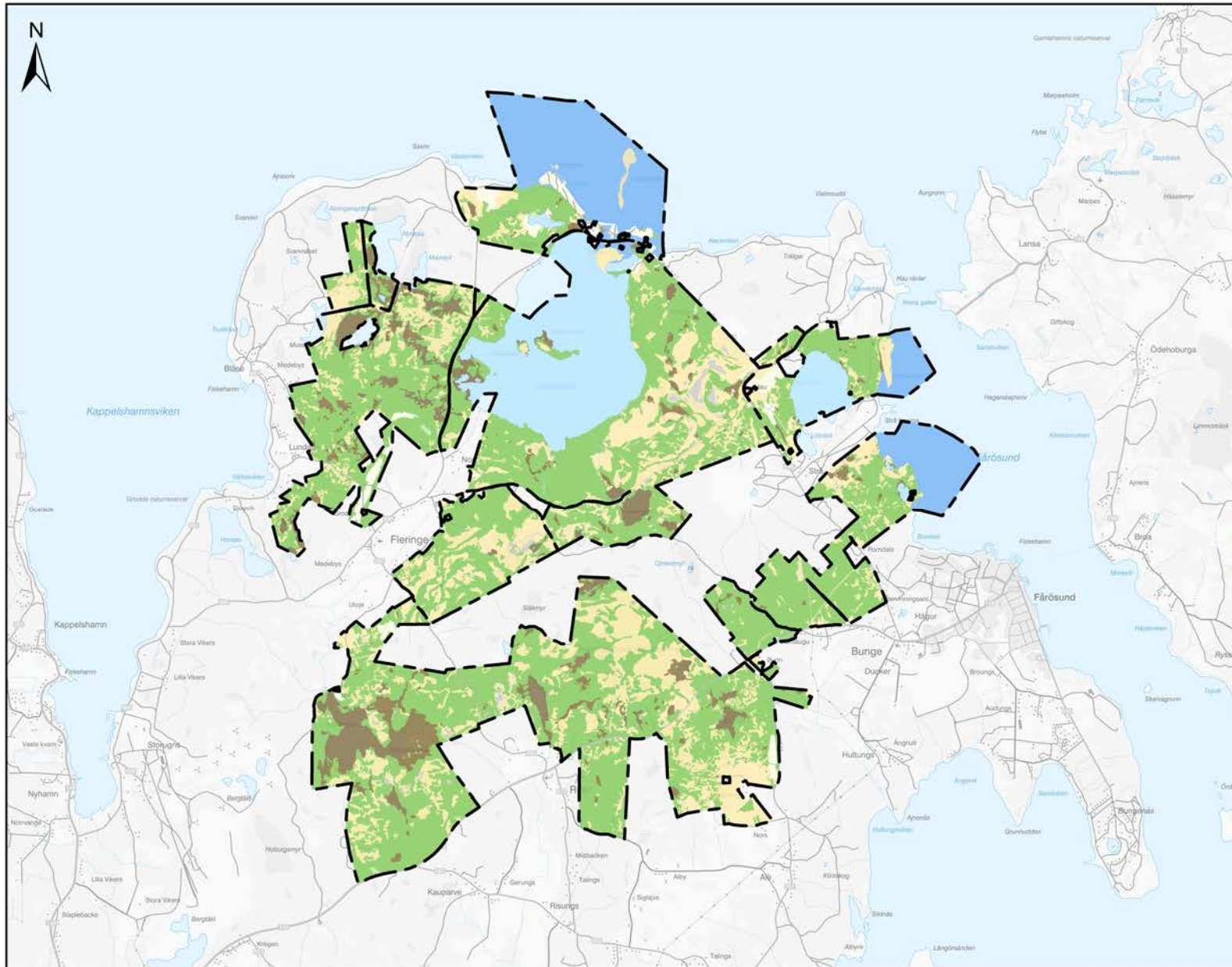
Nationalparksgrens	6999 - Expolaterad mark
1170 - Rev	7210 - Agkärr
1220 - Sten och grusvallar	7220 - Kalktuffkällor
1230 - Havsklippor	7230 - Rikkärr
1630 - Strandängar vid östersjön	7231 - Rikkärr trädklädda och videbevuxna (krontäckning 30-100%)
3140 - Kransalsjöar	7820 - Obestämd öppet rikkärr/annan myr(7232/7233/7140)
3260 - Mindre vattendrag	8240 - Karsthällmarker
3900 - Icke-natura sjö	8900 - Öppna substratmarker, icke-natura naturtyp
4810 - Obestämd torr-frisk hed/gräsmark nedanför trädgränsen	9005 - Taiga, kalkbarrskog
4811 - Obestämd fuktig - blöt hed/gräsmark/myrmark nedanför trädgränsen	9006 - Taiga, Sumpskog
6000 - Gräsmarker, substratdominerade gräsmarker och alluviala gräsmarker nedanför barrskogsgrens	9010 - Taiga
6110 - Basiska berghällar	9020 - Nordlig ädellövskog
6210 - Kalkgräsmarker	9070 - Trädklädd betesmark
6211 - Kalkgräsmarker viktiga orkidélokaler	9072 - Trädklädd betesmark, ädellövskogsdominera
6280 - Alvar	9740 - Skogbevuxen myr
6410 - Fukttångar	9801 - Obestämd lövskog
6411 - Fukttångar Kalkfuktång	9810 - Obestämd Taiga/ickenatura-skog
6530 - Lövtångar	9870 - Osäker skogsbevuxen myr, icke-natura naturtyp
6910 - Öppen kultiverad gräsmark	9900 - Icke-natura skog
6911 - Öppen kultiverad betesmark	9903 - Icke-natura skog, barrskog
6913 - Trädbärande kultiverad betesmark	9906 - Icke-natura skog, triviallövskog
6930 - Åkermark	9907 - Icke-natura skog, ädellövskogar
6960 - Öppen icke-natura naturtyp	9908 - Icke-natura skog, kalkbarrskog

0 2,25 4,5 9 Km

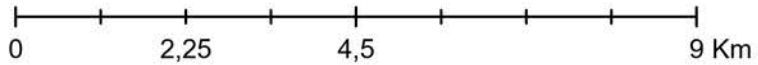
Bilaga 2

Prioriterade naturvärden

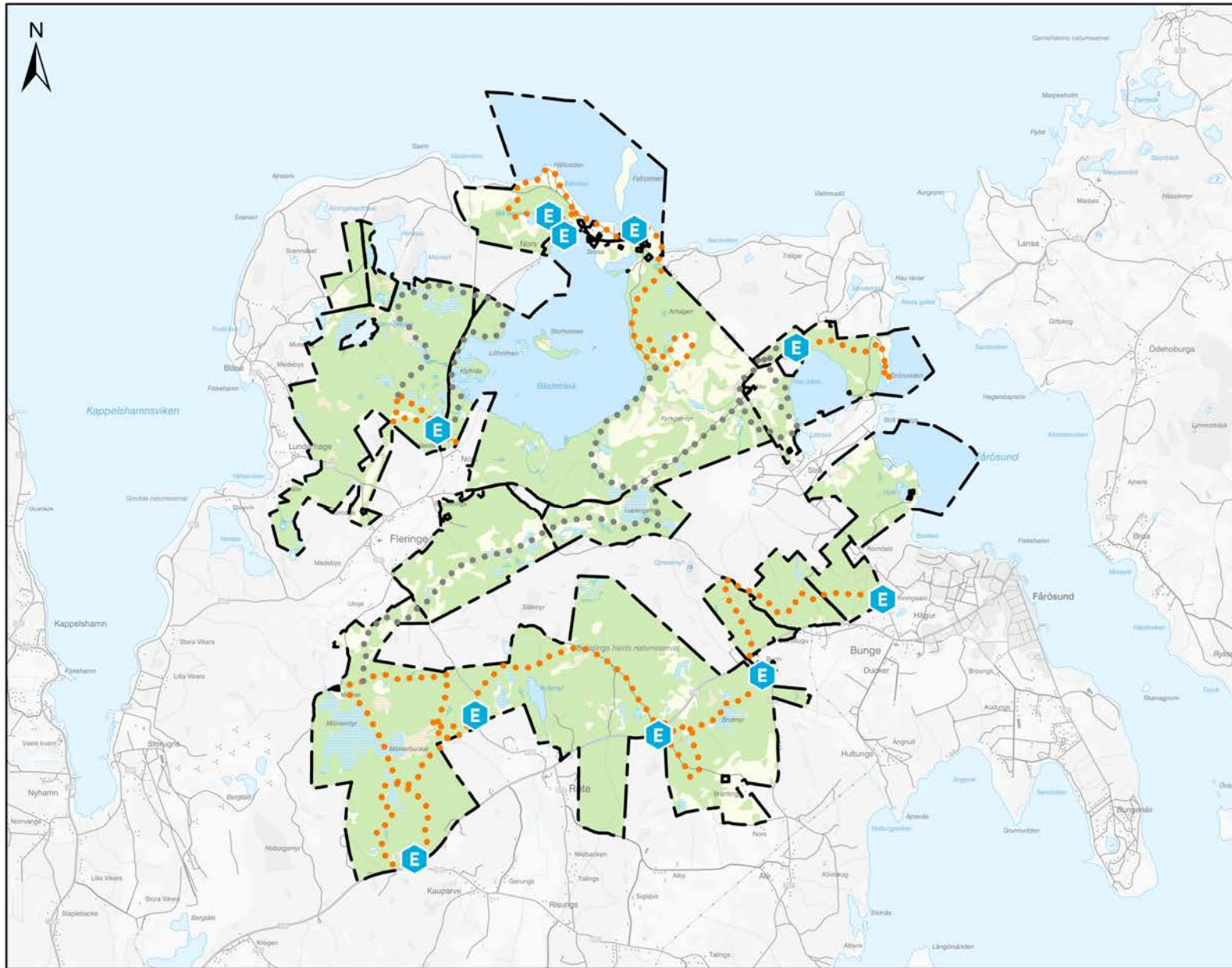
Teckenförklaring

- Nationalparksgräns
- Gräsmarker
- Våtmarker
- Kuster och havsmiljöer
- Sjöar och vattendrag
- Hällmarker
- Skogar

Bilaga 3

Entréer och leder

Teckenförklaring

- planerade entrepunkter
- leder klara till invigning
- leder möjlig utökning efter invigning
- Nationalparksgräns

0 2,25 4,5 9 Km